

Hea kooli mudeli seminari kokkuvõte

5. juunil 2013 Tartus toimunud seminari „**Hea kooli eri aspektid ja hindamine**“ eesmärk oli läbi arutada, milliseid hea kooli eri aspekte praegune hindamine arvestab ning milliste täiendavate aspektide hindamiseks vajame uusi andmekogumis- ning analüüsiviise.

Eelnevad tegevused

- 5. oktoobril 2012 peeti TÜ eetikakeskuse kutsel esimene mõtterraju hea kooli teemal. Ümarlaua eesmärgiks oli pidada eri partneritega nõu selle üle, kas Eestis on olemas reaalne vajadus ja valmisolek töötada välja koolide headuse mõõtmise kriteeriumid, mis pakuksid alternatiivi koolide reastamisele gümnaasiumi lõpueksamite tulemuste alusel. Kuna head kooli iseloomustavad palju rohkemad tunnused kui vaid head õpitulemused, on kooli kohta adekvaatse info saamiseks hädavajalik mitmekesiste mõõdupuude tarvitamine.
- 4.–5. detsembril 2012 toimus Tartus 5. väärtuskasvatuse konverents „Hea kooli mõõdupuud“, kus arutati hea kooli erinevaid aspekte ning tõdeti, et hea kool toetab õpilaste ja teiste koolipere liikmete arengut ning seal toimub efektiivne koostöö kooli eri osapoolte vahel. Konverentsil osalejad leidsid, et kooli headuse hindamisel on lisaks õpitulemustele vaja võtta arvesse paljusid teisi aspekte nagu näiteks õpilaste erinevate andekuste ja võimete maksimaalne väljaarendamine, koolimeeldivus, head sotsiaalsed suhted, innustav ja avatud juhtimine, oma kooli tunne, õpilaste sotsiaalsete oskuste ja enesekohaste oskuste arendamine, koostöö õpetajate vahel, teadlik sihiseade ja süsteemne väärtusarendus, loovuse ja algatusvõime toetamine, õpilaste kaasamine. On selge, et paljusid neist ei saa olemasolevate hindamisvahenditega mõõta. Samas kui neid olulisi aspekte ei hinnata, siis pole koolil ka motivatsiooni nende arendamisega tegeleda. Hea kooli konverentsi materjalidega ja küsitluse tulemustega saab tutvuda eetikaveebis <http://www.eetika.ee/konverents2012>.
- Alates 2013. aasta algusest on TÜ eetikakeskuse, TÜ haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse ning Haridus- ja Teadusministeeriumi üldhariduse ja välishindamise osakonna esindajatest koosnev tööühm läbi rääkinud küsimusi, kuidas muuta põhikoolide ja gümnaasiumide hindamist nii, et see toetaks uue RÕKi üldosas kirja pandud eemärkide ning uue arengu- ja koostöökeskse õpikäsitluse rakendumist. Töögrupi töö esialgseid tulemusi tutvustati Tartus 5. juunil 2013 esimesel hea kooli mudeli seminaril „Hea kooli eri aspektid ja hindamine“.

Seminari „Hea kooli eri aspektid ja hindamine“ kokkuvõte

5. juunil 2013 toimunud hea kooli mudeli seminaril arutati, et tuleks leida võimalus hinnata mitte ainult õpitulemusi, vaid tunnustada ja toetada erinevaid mooduseid, kuidas kool aitab kaasa õpilase individuaalsele arengule, sh

- aitab kaasa õpilase kasvamisele loovaks, mitmekülgseks isiksuseks, kes suudab ennast teostada erinevates rollides: perekonnas, tööl ja avalikus elus;

- aitab kaasa õpilase eakohasele tunnetuslikule, kõlbelisele, emotsionaalsele, füüsilisele ja sotsiaalsele arengule ning tervikliku maailmapildi kujunemisele;
- aitab õpilasel jõuda selgusele oma huvides, kalduvustes ja võimetes;
- kindlustab põhiliste väärtushoiakute kujunemise;
- aitab kaasa üldpädevuste ja valdkonnapädevuste kujunemisele.

Hea kooli mõõdupuude väljatöötamine toetab uue õpikäsitluse juurutamist koolides. See on konstruktivistlik lähenemine, mille järgi õppeprotsessis muutub keskseks õppija ise, olles teadvustamise, otsustamise ja tegevuste lähtepunkt. Uus õpikäsitus seab keskmesse lapse individuaalse arengu toetamise. Sellega tekib konflikt senise (industriaalajastust pärit) massikooli mudeliga, kus eesmärgiks on pigem õpetada paljusid korruga ja seetõttu odavalt. Hindamise kaudu saab suunata kooli tegelema ainesisude edastamise kõrval ka suunitletud kasvatamisega ja iga õppija eripära arvestamisega ning tema võimete maksimaalse väljaarendamisega.

Hindamine peaks võtma arvesse kooli eesmarke, kuidas kool aitab kaasa üldpädevuste ja ainealaste pädevuste kujundamisele, läbivate teemade käsitlemisele ning õppija valmistumisele kolmeks rolliks: pereeluks, tööeluks ja avalikuks eluks.

Selleks tuleks hinnata järgmisi **valdkondi**:

- õppe- ja kasvatustöö;
- õppimist ja kasvatamist toetav lõiming;
- õppimist ja kasvamist toetav hindamine;
- õppimist ja kasvamist toetav koolikeskkond;
- juhtimine ja eestvedamine;
- koostöö ja head suhted eri osapoolte vahel.

Iga valdkonna puhul tuleb leida sobivad **indikaatorid**. Näiteks:

❖ õppe- ja kasvatustöö:

- õpilane on õppeprotsessis aktiivne,
- kasutatakse aktiivõppe meetodeid,
- toetatakse sotsiaalsete oskuste (sh kommunikatiivsete, väljendus- ja arutlusoskuse) arendamist,
- toetatakse loovuse, kriitilise mõtlemise, koostööoskuste arendamist,
- tegeletakse õpilaste erinevate huvide väljaarendamisega,
- väärtustatakse erinevaid andekusi ja erinevaid mõtlemistüüpe,
- kool pakub õppimist toetavaid tegevusi nii andekatele kui mahajääjatele.

❖ õppimist ja kasvatamist toetav lõiming:

- läbivate teemadega tegelemine,
- mitmekesiste huvitegevuste võimaldamine,
- formaalse ja mitteformaalse hariduse sidustamine.

❖ õppimist ja kasvamist toetav hindamine:

- kas kujundava hindamise põhimõtteid rakendatakse,
- kuidas toimub tagasisidestamine, kas õpilased ja õpetajad saavad oma tööle asjalikku tagasisidet,

- mille alusel ja kuidas toimub tunnustamine,
- mille alusel ja kuidas toimub karistamine,
- kuidas arvestatakse iga õpilase individuaalseid vajadusi (sh nii andekad kui mahajääjad). Nt tugisüsteemide kaudu toetatud laste osakaal toetust vajavate laste koguarvust lasteasutuses.

❖ õppimist ja kasvamist toetav koolikeskkond:

- kas õpilastele meeldib koolis käia (koolimeeldivus kui madala stressiga omandatud teadmised),
- kas kool on turvaline paik,
- millised on koolis valitsevad suhted,
- kuidas tegeletakse kiusamisega,
- kas propageeritakse tervislikke eluviise,
- kas koolis on olemas sportimisvõimalused,
- kas pakutav toit on tervislik,
- kui esteetiline ja funktsionaalne on kooli ruum.

❖ juhtimine ja eestvedamine:

- kooli juhtimine on avatud, innustav, kaasav ja tulemuslik,
- ressursse on optimaalselt kasutatud,
- koolil on kokku lepitud ühised eesmärgid, mida järgitakse ning millest on teadlikud kõik osapooled,
- koolil on huvi koguda ja ta kogubki enda tegevuse kohta tagasisidet,
- toimub teadlik väärtusarendus,
- õpetajad saavad adekvaatset tagasisidet ja tegelevad eneserefleksiooniga,
- õpetajate ja teiste kooli töötajate (nt psühholoog, sotsiaalpedagoog, eripedagoogid, huvijuht, raamatukoguhoidja, sööklainimesed, koristajad, valvurid jne) arengut toetatakse ja motiveeritakse ennast arendama, suunatakse osalema koolitustel,
- rahulolu (suhted, keskkond, juhtimine/kaasamine, õppevara jne),
- toimub koostöö (nt kas õpetajad planeerivad üheskoos nii klasside kui õpilaste õppetööd, lahendavad koos probleeme, lõimivad aineid ja arvestavad erinevate õpilaste (õpilaste gruppide) vajadustega),
- kaadri stabiilsus või voolavus,
- ressursside juhtimise efektiivsus: ressursside optimaalne kasutamine (nt jooksev kulu õpilase kohta; õpilaste ja õpetajate suhtarv), lisavahendite leidmise suutlikkus (loovus ressursside kasutamisel),
- kvalifitseeritud õpetajate osakaal õpetajate üldarvust.

❖ koostöö ja head suhted eri osapoolte vahel:

- kas suhted eri osapoolte vahel on head,
- kas toimib koostöö õpetaja-õpilane, õpetaja-õpetaja, õpetaja-juhtkond, õpetaja-lapsevanem, õpetaja-tugipersonal, kool-kogukond tasemetel),
- milliseid ühiseid tegevusi organiseeritakse,
- kas kooli eri osapooli ühendab tugev oma kooli tunne,
- lastevanemate kaasamine otsustamisse, informeerimine, koolitamine,
- lastevanemate rahulolu kooli õpikeskkonnaga laias mõttes (sh õpetamine, juhtimine, turvalisus),
- koostöö määr ja tulemuslikkus kogukonnaga (sh koolipidajaga, vt nt läbivad teemad).

Mõtteid seminarilt:

- Margit Sutrop rõhutas, et ka koolide puhul oleks mõistlik rakendada kujundava hindamise põhimõtteid, kuna koolide hindamise keskmes peaks olema koolide arengu toetamine, nii nagu kujundav hindamine õpilase puhul peab toetama õpilase arengut. Seminaril osalejad nõustusid, et ka koolide arengu toetamisel on asjakohased õpilaste kujundavast hindamisest tuttavad elemendid nagu diagnostika (kus õppimises ollakse), eneseanalüüs, õpieesmärkide seadmine, õpistrateegia valik, tagasisidestamine.
- Koolide kujundav hindamine sobib hästi kokku juba olemasoleva sisehindamise süsteemiga, mille olulise puudusena nähti aga praegu õppe- ja kasvatustöö nõrka analüüsi. Samuti on suur probleem see, et sisehindamise nõunike töö tasustamine lõpeb. Vajalik on tõsta kõigi osapoolte eneserefleksiooni võimet ja tagasisidestamist. Nii õpetaja kui koolijuht tahavad saada rohkem tagasisidet oma tööle. Koolide sisehindamise aruande kvaliteedi tõstmiseks on oluline täpsemalt suunata koole reflekteerima õppe- ja kasvatustöö kvaliteedi üle (indikaatorid ette anda, töötada välja sobivad mõõtmisvahendid). Koolidele tuleks tagada nõustamine, sest kõrvalpilk on oluline.
- Tõhusa eneseanalüüsi läbiviimine eeldab tasemel nõustamissüsteemi, ilma milleta sisehindamine ei tööta, ning usaldusväärset longituud andmestiku kogumist ja analüüsimist. Kooli kohta kogutud andmete avalikustamisega võiks oodata, sest ühe aasta alusel ei saa veel kooli tegevust adekvaatselt hinnata. Mida täpselt ja kuidas vanematele ja kogukonnale kommunikeerida, see võiks selguda edasise töö käigus.
- Oleme paradigmaatilise muutuse äärel, mida iseloomustab konflikt massikooli mudeliga, mille eesmärk on õpetada võimalikult odavalt, ühtemoodi ja üldiselt. Margus Tõnissaare ettekandest selgus, et uute hindamisvahendite välja töötamine on väga keerukas ning aja- ja ressursimahukas ülesanne. Seetõttu on vaja täpselt välja selgitada, mida üldse saab hinnata, sest on selge, et kõiki hea kooli aspekte ei saa adekvaatselt hinnata. Väga ajamahukas on näiteks kujundava hindamise mõõtmine koolis. Tunnivaatlus (filmimine) ning selle põhjal tehtud analüüs on tõhus meetod, kuid aeganõudev ning seda ei saa seega rakendada igas koolis. TÜ haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskusel on olemas teise kooliastme hindamisvahendid kõigile läbivatele teemadele. Hetkel on keskusel töös järgmised mõõtevahendid – koolikliima test, käitumise test, väärtuste test – mis puudutavad väärtuste kui läbiva tema hindamist.
- Maie Kitsingu ettekandest selgus, et õppe- ja kasvatustööd analüüsivad koolid kõige vähem – seda näitab kuus aastat kasutuses olnud sisehindamise raporti analüüs, millest selgub ka see, et paljud koolid täidavad raportit käsu pärast, mitte soovist oma olukorda kaardistada ja areneda. Praegu on haridusministeeriumil valmimas tulemuslikkuse kaart, mis peaks koole rohkem motiveerima tegelema õppe- ja kasvatustöö analüüsiga ning mis saab avalikult kooli kodulehel kättesaadavaks (vt Maie Kitsingu ettekande slaidid).
- Millised variandid on veel kooli tugevuste ja nõrkuste nähtavaks tegemiseks vanemate ja koolipidaja jaoks? Ain Tõnisson pakkus välja, et kooli kodulehel võiksid olla professionaalselt koostatud küsitluse tulemused, mis toovad välja kooli tugevused ja nõrkused. Näiteks lastakse õpilastel, õpetajatel ja teistel kooli töötajatel reastada viis asja, mida koolis väärtustatakse ja viis asja, millega tuleks tegeleda. Tulemusi kommenteeriks koolijuht.
- Selle asemel, et juurde tekitada uusi numbrilisi näitajaid, mis kooli mõõdavad, tuleb tegeleda tõhusama kommunikatsiooni loomisega kooli ja lapsevanemate vahel.

Vanemate kogukond on kui sangpomm kooli küljes: paljud vanemad kardavad kooli ega tea, millised on praeguse kooli eesmärgid.

- Toomas Kruusimägi pakkus, et sisehindamise aruandes võiks olla rida „Osalen aruandega hea kooli tunnustamise konkursil“. Koolide tunnustamise aluseks saaks seega võtta eneseanalüüsi aruande. Sisehindamise aruannet tehakse nagunii teatud perioodi tagant. See, et sisehindamise aruande saab esitada konkursitööna võiks motiveerida koole aruannet sisulisemalt täitma. Äärmiselt vajalik on kriitilise nõustaja olemasolu.

Seminaril otsustati:

1. Tuleks püüda ühitada hea kooli mudeli väljatöötamine sisehindamise läbiviimisega: täiendada sisehindamise aruande õppe- ja kasvatustöö osa hea kooli mudeli raames välja töötatud indikaatoritega, mis suunaksid koole rohkem oma õppe- ja kasvatustöö üle reflekteerima. Eesmärgiks on suunata koole pöörama tähelepanu õppe- ja kasvatustöö protsessile.
2. Tuleb leppida kokku hea kooli kriteeriumides ja indikaatorites ning leida sobivad hindamisvahendid, jäädes realistlikuks võimaluste osas.
3. Tuleb võtta arvesse eelnevaid kogemusi koolide kvaliteedi hindamisel.
4. Järgmised kaks seminari tuleks korraldada hea kooli kriteeriumide ja indikaatorite ning koolide kvaliteedi hindamise teemal.

Seminaril osalesid:

1. Ain Tõnisson, HTM-i välishindamisosakonna juhataja
2. Airene Vaike Kumari, TÜ eetikakeskuse väärtusarenduse koolitaja
3. Anita Kärner, TÜ haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse vanemteadur ja haridusuuringute peaspetsialist
4. Ene Tannberg, MHG direktor
5. Hälis Rooste, „Ettevõtlik kool“ programmijuht-koordinaator
6. Irene Käosaar, HTM-i üldharidusosakonna juhataja
7. Jüri Ginter, TÜ koolikorralduse lektor
8. Kairit Peekman, Tartu Linnavalitsuse haridusosakonna jurist
9. Kaja Kuuseok, TÜ eetikakeskuse väärtusarenduse koolitaja
10. Karel Pajus, HTM-i praktikant
11. Katrin Jõgeva, Friedebert Tuglase nim Ahja Kooli direktor
12. Kersti Pärn, Eesti Kvaliteediühingu liige
13. Lemme Randma, Viimsi keskkooli tugikeskuse juhataja
14. Liina Vaher, Tartu Erihariduse Edendamise Seltsi tegevjuht
15. Maie Kitsing, HTM-i välishindamisosakonna nõunik
16. Maiu Plumer, Pikavere Lasteaia-Algkooli direktor
17. Margit Sutrop, TÜ eetikakeskuse juhataja
18. Margit Timakov, Eesti Õpetajate Liidu juhatuse esimees
19. Margus Saks, TÜ eetikakeskuse väärtusarenduse koolitaja
20. Margus Tõnissaar, TÜ haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse juhataja
21. Marika Eiskop, TÜ eetikakeskuse väärtusarenduse koolitaja

22. Marika Ivandi, TÜ eetikakeskuse väärtusarenduse koolitaja
23. Mari-Mall Feldschmidt, TÜ eetikakeskuse väärtusarenduse koolitaja
24. Martin Tiidelepp, TÜ majanduse doktorant
25. Merike Lepsalu, Toila Gümnaasiumi õppealajuhataja
26. Merike Mitt, TÜ eetikakeskuse väärtusarenduse koolitaja
27. Monika Adamson, hariduse peaspetsialist Põlva Maavalitsuses
28. Nelli Jung, TÜ eetikakeskuse projektijuht
29. Pille Kõiv, TÜ haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse teadur ja peaspetsialist
30. Piret Siivelt, Tabivere gümnaasiumi direktor
31. Rene Leiner, Tartu Raatuse Gümnaasiumi arendusjuht
32. Ruth Ahven, Tartu Veeriku Kooli direktor
33. Signe Hohensee, Tallinna Haridusameti üldharidusosakonna peaspetsialist
34. Tiia Lepik, MHG arendusjuht
35. Tiit Lepp, Lüllemäe Põhikooli direktor
36. Toomas Kruusimägi, Tallinna Inglise Kolledži direktor
37. Triin Pisuke-Roos, TÜ eetikakeskuse projektijuht
38. Ulvi Läänemets, Saku Gümnaasiumi direktor
39. Ulvi Mürsepp, Hariduse Tugiteenuste Keskuse juhataja

Kokkuvõtte koostasid Margit Sutrop ja Triin Pisuke-Roos

Tartus, 16.06.2013